

Yahya Akyüz'ün Türk Eğitimi Tarihine İlişkin Görüşleri*

Hüseyin ÇAM^a

Makale Bilgisi

DOI:

Makale Geçmişi:

Geliş 15.04.2018

Kabul 31.04.2018

Anahtar Kelimeler:

Eğitim,
Türk Eğitimi Tarihi,
Yahya Akyüz.

Makale Türü: Derleme

Öz

Eğitim, insanoğlunun varlığıyla birlikte başlayan ve devam eden bir süreçtir. Eğitim, geçmişten günümüze kadar tüm toplumların ve bu toplumdaki düşünürlerin, önemle ele aldıkları bir alandır. Toplumlar, kendi tarihlerine sahip çıkarak geleceğini inşa etme gayretini göstermektedir. Eğitim tarihimizde fikir, düşünce, kurumsal gelişme, uygulama alanı incelendiğinde çok önemli bir tecrübe birikimi olduğu görülmektedir. Bu birikimin olumlu ve olumsuz yönleri olduğu gibi, dikkate değer ya da pek değer taşımayan yönleri de bulunmaktadır. Düşünce tarihimize bakıldığında bu alanda çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Bunlar içerisinde önemli bir yere sahip olan, yılların verdiği tecrübe ve bilgi birikimiyle Yahya Akyüz'ün eğitime bakışı ve Türk eğitim tarihini konu edinen düşüncesi araştırılmıştır. Yahya Akyüz'ün görüşlerinin ortaya çıkarılması amacıyla, eserleri incelenmiş ve araştırmada yöntem olarak belgesel tarama yöntemi seçilmiştir. Bu çalışmanın amacı değerli bir bilim insanı olan Yahya Akyüz'ün eğitim görüşlerini ortaya çıkarmak ve günümüz eğitim sisteminde yansımalarını araştırmaktır. Yahya Akyüz'ün eserleri ve hakkında yazılan eserler taranarak O'nun eğitim düşünceleri ve dayanak noktaları ortaya çıkarılmıştır.

Views of Yahya Akyüz on Turkish Education History

Article Information

DOI:

Article History:

Received 15.04.2018

Accepted 31.04.2018

Keywords:

Education,
Turkish Education
History,
Yahya Akyüz.

Article Type: Review

Abstract

Education is a life-long process that starts with the existence of human- being. Education is a field which all the societies and the thinkers of these societies have dealt with in a vital way from past to present. Societies are striving to build their future by owning their own history. When we examine the field of ideas, ideas, institutional development and practice in our education history, it is seen that there is a very important experience accumulation. As well as the positive and negative aspects of this accumulation, there are also aspects that are noteworthy or of little value. Considering our intellectual history, it can be seen that there are a large number of studies in this field. With years of experience and a great deal of accumulated knowledge, it has an important position among these, Yahya Akyüz's view point about education and his opinion regarding the Turkish National Education were studied. Yahya Akyüz's studies were analyzed in an attempt to reveal his views and documentary scanning method was selected as a method for analyzing. The objective of this study is to reveal the opinions of our valuable scholar Yahya Akyüz about education and analyze their reflection on our education system today. By scanning Yahya Akyüz's Works and Works that were written about him, his opinions and things on education were found out.

*İlgili Yazar: huseyin4638@gmail.com

^a Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Giriş

Eğitimin birçok tanımı vardır. Eğitimin tanımını yapan her kaynak farklı bir yönünü ele alarak tanımlamaktadır. Eğitim; bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1993,12). Bireyler ve toplumlar için eğitimin önemi büyüktür. Eğitimle güzel yaşama ve iyi insan olma sanatını öğrenen insan, sorularını ve sorunlarını, aldığı eğitimin kendisine kazandırdığı derinlikle cevaplar. Eğitim insanı, doğadan ayırarak bir kültür varlığı haline getirir, varoluşun ihtimal ve imkânları ile tanıştırır. Toplum da, eğitimin vasıtasıyla, kendisini ayakta tutan değerleri geçmişten alır, işler ve geleceğe aktarır (Polat, 2009,1). Eğitimi bir nehrin devamlı olarak akışına benzetebiliriz. Eğitim tıpkı bir nehir gibi akışını her zaman korur ve devam ettirir. Nasıl ki her nehir akışını her zaman korumakta ve devam ettirmekseyse, nasıl ki her nehrin suları içinde kanalizasyon edilen, planlı olarak akıtılan ve bir gaye için kullanılan kısmı varsa, eğitimin de, tıpkı bu nehir gibi, kanalizasyon edilen, planlı olarak akıtılan ve bir gaye için kullanılan kısmı da vardır (Öztürk, 1976,40).Görüldüğü gibi, eğitimin net bir tanımı yapılamamaktadır. Çünkü eğitim, gerçekten de, çok karmaşık ve kapsamı geniş bir toplumsal olgudur. Bizi biz yapan ve toplumsal biçimlenmeyi derinliğine etkileyen bir olgudur. Dolayısıyla, eğitim, insanoğlunun yeryüzünde ilk görüldüğü günlerde başlayan, zamanla gelişen, genişleyen, zenginleşen ve önemi gittikçe artan bir olgudur (Koçer, 1980,IV).

Eğitimin bazı tanımlarını yaptıktan sonra, milli eğitimin ne olduğuna bakmakta fayda vardır. Milli eğitimin tanımını yapmak için, Mustafa Kemal'in sözlerine başvurmak uygun olacaktır. O, milli eğitimin ne olduğunu şöyle açıklıyordu: Eğitimidir ki, bir milleti, ya hür, müstakil, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır, ya da bir milleti esaret ve sefaletle terk eder. Efendiler! Eğitim kelimesi yalnız olarak kullanıldığı zaman buna herkes kendi dilediği bir anlam verir. Uzun uzadıya açıklamaya girişilirse eğitimin hedeflerinin, amaçlarının çeşit çeşit olduğu görülür. Mesela dini eğitim, milli eğitim, milletlerarası eğitim. Bütün bu eğitimlerin hedef ve gayeleri başka başkadır. Ben burada yalnız Türk Cumhuriyetinin yeni nesle vereceği eğitim milli eğitim olduğunu kesinlikle ifade ettikten sonra diğerleri üzerinde durmayacağım. Yalnız işaret ettiğim manayı bir misalle izah edeceğim. Efendiler! Yeryüzünde 300 milyonu (bugün, yaklaşık 1,5 milyar) aşkın İslam vardır. Bunlar; ana, baba, hoca eliyle eğitim ve ahlak almaktadırlar. Fakat maalesef gerçek olan şudur ki, bütün bu milyonlarca insan kütelleri şunun veya bunun esaret ve zillet zincirleri altındadır. Aldıkları manevi eğitim ve ahlak onlara bu esaret zincirlerini kırabilecek insanlık meziyetini vermemiştir, veremiyor! Çünkü terbiyelerinin hedefi milli değildir (Atatürk Araştırmaları Merkezi [ATAM],2018). Görüldüğü gibi Mustafa Kemal Atatürk bu sözleriyle, ulus devlet için milli eğitimin vazgeçilmez olduğunu belirtmekle birlikte, kendisinin de milli eğitimden ne beklediğini açıklamaktadır.

Her toplum, kendi bugününü ve geleceğini planlamak, yeni nesillere kültürlerini ve bilgi birikimlerini aktarmak ve onları genel amaçta insanlığa; özde ise toplumlarına ve kendilerine faydalı birer birey olarak yetiştirmek istek ve ihtiyacı içerisinde (Varış, 1998,7). Eğitim ile ilgili yazılan tanımlama ve açıklamalara bakıldığında Türk milli eğitim tarihini incelemenin faydaları açık bir şekilde görülmektedir. Birçok araştırmacı ve bilim insanı gelecek nesillere yol göstermek amacıyla bu konu ile ilgilenmiş, makaleler yazmış, kitaplar yazmıştır. Bu bilim insanlarından biri de Yahya Akyüz'dür. Akyüz, Türk Eğitim Tarihi adlı kitabında bu alanda çalışma yapma amaçlarını belirtmiştir. Bu amaçlardan bir tanesini şöyle belirtmektedir: Eğitim Tarihimizde fikir, düşünce, kurumsal gelişme, uygulama alanında çok önemli bir tecrübe birikimi vardır. Bu birikimin olumlu, olumsuz, dikkate değer ya da pek değer taşımayan yönleri bulunmaktadır. Kitabımızda bu zengin birikimi eleştirel bir gözle değerlendirip tartışarak öğrenci ve okuyuculara tanıtmak, onlara Eğitim Tarihimizin değerini göstererek bu alanda ve milli eğitimimizi geliştirme yolunda araştırma zevki vermek, bağımsız yaşama özelliğimizle ilgili geçmişten gelen dersleri göstermek de amaçlanmıştır (Akyüz, 2013,VI).

Yöntem

Bu çalışmanın yöntemi belgesel taramadır. Belgesel tarama var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplama yöntemidir. Belgesel tarama belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar (Karasar, 1994,183). Belgesel tarama yönteminde kaynak olarak kullanılan belgelerde bir değişme söz konusu olmadığından, veri toplama işleminde güvenilirlik en üst düzeylere çıkabilir.

Araştırmada Türk eğitim tarihinde gelişen süreci, Yahya Akyüz'ün bakış açısıyla ortaya koyarak

anlamaya çalışmak ve ‘Türk Eğitim Tarihi’ alanında eğitimci vasfıyla öne çıkan Yahya Akyüz’ün eserlerinin incelenmesi, görüşlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bunun için, öncelikle eserlerinden hareketle, Akyüz’ün düşüncelerinin ortaya konulması gerekmektedir. Bu çerçeveden hareketle Yahya Akyüz’ün çağdaşlaşma ve eğitim ile ilgili görüşleri hakkında objektif bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. İncelenen eserler;

- 1- Yahya Akyüz’ün eserleri (kitaplar, makaleler, tebliğler, bildiriler)
- 2- Yahya Akyüz hakkında yazılan yazılardan (kitaplar, makaleler, tezler) oluşmaktadır.

Ayrıca, araştırmada veri toplama aracı olarak konu ile ilgili kişi ve kurumlar tarafından yazılmış yazılı kaynaklardan yararlanılmış ve modern iletişim araçları ve internet ağı üzerinden sunulan veriler de kullanılmıştır. Söz konusu çalışmalardan Akyüz’ün eğitim ile ilgili görüş ve teklifleri aktarılmaya çalışılmıştır. Araştırma, Yahya Akyüz’ün hayatı, kitap, makale, tebliğ ve söyleşilerinin değerlendirilmesiyle sınırlıdır.

Araştırmanın Amacı

Eğitimde kaliteyi yakalamak adına yeni yöntem ve arayışlara gidilen günümüzde, başarıyı yakalamak için farklı metotlar önerilmektedir. Bu anlamda eğitime katkı sağlayan önemli isimler arasında yer alan, ülkemizde ‘Türk eğitim tarihi’ alanında eğitimci vasfıyla öne çıkan Yahya Akyüz’ün eserlerinin incelenmesi, görüşlerinin ortaya çıkarılması geleceğe ışık tutması amacıyla Akyüz’ün, Türk eğitim tarihine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Türk milli eğitimini zaman ve konu bütünlüğü içinde ele alıp, analiz ve sentez yapan, geçmiş ile günümüz arasında bağlantılar kuran (Akyüz, 1993,II) Yahya Akyüz’ün, eğitimci yönü araştırılmıştır. Türk milli eğitiminde çok önemli bir yere sahip olan Akyüz’ün; eğitime ilişkin görüşleri ve düşüncesini temellendiren kavramlar, 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlangıcında eğitim sistemimize getirdiği eleştiriler ve çözüm önerileri, eğitimi nasıl tanımladığı ve eğitimle neyi hedeflediğinin değerlendirilmesi bakımından önemlidir.

Yahya Akyüz’e Göre Eğitim ve Öğretim

Yahya Akyüz eğitim bilimleri alanında çalışmalar yapmış önemli bir şahsiyettir. Akyüz’ün yazmış olduğu kaynaklar incelendiğinde yazarın *Türk Eğitim Tarihi* isimli kitabında eğitimin ve öğretimin tanımını yaptığı görülmektedir. Akyüz’e (2013, 2) göre, Bir milletin eğitim tarihi, öğretim ve eğitiminin tarihidir... Bazen birbirine karıştırılan bu terimler aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

Öğretim (Osm.: tedris, talim/Fr.-İng.:enseignement, instruction): Teşkilatlı ve düzenli olarak genellikle bir öğretim kurumunda (okul vs.) öğretmenler tarafından, öğrencilere, araç gereç kullanılarak bilgi aktarılması ve öğretilmesi çalışmalarının tümüdür. Başka deyişle öğretim, öğrenmenin gerçekleşmesi için girişilen düzenli, teşkilatlı, planlı çabaların tümüdür ve bazen örgün eğitim olarak da adlandırılır. Öğretim, eğitimin bir parçasıdır ve ancak öğretilen şeyler kişinin davranışlarında olumlu yönde değişiklikler meydana getirmişse eğitim haline dönüşür.

Eğitim (Osm.: terbiye/Fr.-İng: education, pedagogie): Kişinin zihni, bedeni, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının istenilen doğrultuda geliştirilmesi, ya da ona bir takım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür. Eğitim, hayat boyu sürer; planlı ya da tesadüfi olabilir. Okul, okuma-yazma, ders araç gereçleri ile ve bunların dışında aile veya bir çevre içinde, kişisel yetişme vs. yollarıyla yapılan öğretme, öğrenme, bilgi aktarma, beceri kazandırma çalışmalarının tümünü kapsayan bu çalışmalara yaygın eğitim de denmektedir. Kısaca, eğitim, öğretimi de içine alan çok geniş bir tanımdır.

Akyüz Öztürk ve Fındıkcı (2011,63) ile yaptığı görüşmede eğitime ilişkin şu ifadelerle yer vermiştir: Eğitim; kamu yönetimi ve hukukunun, devlet yönetiminin bir parçasıdır. Bizim eğitimcilerimiz, öğrenimleri sırasında hukuk, kamu hukuku, devlet yönetimi, siyaset bilimi, genel Türk ve Dünya tarihi,

Türk düşünce ve idari teşkilat tarihi...gibi bir ders görmedikleri ve daha sonra da bu konulara ilgi duymadıkları için, onların eğitimimizle ilgili olarak söyleyip yazdıkları biraz havada kalmaktadır. Oysa benim yayınlarımda eğitimle siyasetin, devlet yönetiminin ilişkileri araştırılır ve belirtilmeye çalışılır. Kitaplarımda ve makalelerimde ifade ettiğim görüş ve önerilerimin başka eğitimcileriminkinden temel farklarından biri budur. Benim bu farklı ve temele inen bakışım kamu yönetimi alanında öğrendiklerimden ileri gelmektedir. Akyüz'e (1979,2) göre, davranışlarıyla örnek olmak eğitimin en etkin yöntemidir.

Yahya Akyüz'ün Türk Eğitim Tarihi Hakkındaki Düşünceleri

Akyüz'e (2013,1) göre, Türk eğitim tarihinin amacı, en eski tarihlerden günümüze kadar Türk milletinin ürettiği, benimsediği, geliştirdiği eğitim ve öğretimle ilgili düşünceleri, kurumları, uygulamaları ortaya koymak, insan yetiştirme düzenini ve nasıl bir insan tipi yetiştirilmeye çalışıldığını araştırmaktır. Türk toplumlarının mutluluğu ve mutsuzluğu ile eğitim ve öğretimlerinin ilişkisini araştırmak, bugünkü eğitim sorunlarımızı en iyi biçimde çözebilmek için geçmişten bir takım dersler çıkarılıp çıkarılamayacağını tartışmaktır. Kuşkusuz, geçmiş tecrübelerden ders çıkarılıp onlardan günümüzde yararlanılması kolay değildir. Bu uzun ve ciddi araştırmalar gerektirir.

Yahya Akyüz, Türk eğitim tarihini genel olarak fikrîsel ve örgütsel yönüyle değerlendirmektedir. Bu açıdan yaptığı tespitler, görüşleri ve önerileri Türk milli eğitimi açısından önemlidir:

Türk eğitim tarihinin fikrîsel yönü: Akyüz'e (2013,437) göre: Türk eğitim tarihinin fikrîsel yönü zengin ve değerlidir. Bu alanda, insanlarımızın günlük davranışlarını temel ahlaki ilkeler doğrultusunda düzenleyen, onlara hemcinslerine ve milletine daha yararlı olmaları için yol gösteren, Devletin iyi yönetimi konusunda yöneticilere ışık tutan evrensel ve insancıl fikirler ileri sürülmüştür. Farabi, İbni Sina, Balasagunlu Yusuf, Kaşgarlı Mahmut, Katip Çelebi, Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi eğitimciler ve düşünürler, yüzyıllar boyunca eğitimimizin fikrîsel yönünü geliştirmişlerdir. İbni Sina 18. yüzyıldan beri Batılı eğitimcilerin ileri sürdüğü görüşlerden bir kısmını yüzyıllar önce ortaya atmıştır. "Amasyalı Hüseyinoğlu Ali de, 1450'lerde, günümüz pedagojisinin temel ilkelerinden olan çocuğun tanınması, bireysel farklılıklara göre eğitim yapılması, öğretmenin ek bir pedagojik çaba ve yardımıyla öğrencilerin hemen hepsinin başarılı olacağı gibi görüşler ileri sürmüştür. Türk milletinin hür ve bağımsız yaşama özelliği de, bu eğitimin fikrîsel yönünün bir parçasıdır. Büyük önderlerin, milli bağımsızlığın değerini işleyip yüzyılların ötesi için Türk milletine seslenmeleri, ona bağımsız ve mutlu yaşamının vazgeçilmez ilkesini göstermek gibi eğitimsel bir amaç taşır. 730'larda 'ölümsüz' bir madde olan taş üzerine Orhun Yazıtları bunun için yazılmıştır. Atatürk de, her türlü imkansızlıklar ve kötü şartlar altında İstiklal Mücadelesine nasıl atıldığını ve sonunda İstiklalın nasıl korunduğunu *Nutuk* adlı eserinde anlatmakla ve Türk gençliğine seslenmekle, böyle tarihi bir eğitimsel amaç gütmüştür. O'nun öğretmenlere verdiği görevlerden ilki, yeni nesilleri Türkiye'nin bağımsızlığını koruyacak ve Cumhuriyeti koruyup yükseltecek biçimde yetiştirmeleridir. Türk milleti, özellikle öğretmenler ve gençler, milletçe hür ve mutlu yaşamının yolunu gösteren bu dersleri asla unutmamalıdır.

Türk eğitim tarihinin örgütsel yönü: Yahya Akyüz'e (2013,438) göre: Türk eğitim tarihinin örgütsel yönü, fikrîsel yönü kadar özgün ve parlak görünmemekle beraber, bugün ders almamız gereken engin deneyimlerle doludur. Osmanlıların kurduğu Enderun Mektebi, Hristiyan tebaanın çocuklarını, nitelikli bir öğretimle, yüzyıllarca Devletin en üst yöneticileri olarak yetiştirmiştir. Kişinin yeteneklerine değer verip onları en iyi biçimde geliştiren Enderun, Türklerin düzenli, kendine özgü bir eğitim sistemi kurup başarılı sonuçlar aldıklarını göstermekte ve dünya eğitim tarihinde de yer tutmaktadır. Ancak bunun eleştirilebilir yönleri de vardır. Karahanlılar ve Selçuklularda, Osmanlıların ilk zamanlarında gerek dini-sosyal, gerek müsbet bilimler alanında başarılı ve yararlı öğretim yapmış olan Medreseler de, o dönemlerde düzenli idiler ve esas olarak kişisel yeteneklere, başarıya dayanıyorlardı. Halkla kaynaşmaları, öğrencilere sağladıkları imkanlar vs. ilginçtir. Fakat 16. yüzyılda bozulmalarından itibaren medreseler ve oluşan katı zihniyet, her alanda ve eğitimde fikrîsel ve örgütsel gelişmeleri engelledi, geciktirdi (Akyüz, 2013,437). Tanzimat yıllarından itibaren açılan Batı örneğindeki okullarımız da kendilerinden bekleneni tam olarak verememişlerdir. Çünkü bunlar açılıp kapatılırken, programları

yapılıp değiştirilirken ülkenin gerçek ihtiyaç ve çıkarları göz önünde tutulmamış, geçmişten ders alınmamış, geleceğe bakılmamıştır. Bu okullar insanımıza maddeyi tanıyıp şekillendirmeyi yeterince öğretmediği gibi, tabii ve sosyal çevrelerini, dünyayı da yeterince tanıtamamış, insanımıza kendisini, milletini, milli benliğini, yurdunu, insan ve millet olarak gerçek amaçlarını da tanıtip öğretmekte arzulanan ölçüde başarılı olamamıştır. Nitekim Ziya Gökalp, medreselerin ve yeni mekteplerin genellikle, iyi yurttaşlar yetiştiremediğini söylemiştir. Atatürk de, 1921’de o ana kadar izlenen eğitim ve öğretim yöntemlerinin, gerilememizin en önemli nedeni olduğunu belirtmiştir. Ancak, bu eğitim sistemi içinde, çok değerli öğretmenlerin elinde ve kendi çabalarıyla, bir çok önder, düşünür ve aydınların da yetiştiği de bir gerçektir. Esasta yeteneğini kanıtlayarak, çaba ve başarı göstererek, yükselme esasına dayanan Türk devlet ve toplum yapısı içinde okullar, toplumun en alt düzeyinden en üst düzeylerine kadar halk çocuklarının yükselmelerine imkan vermiş, bu şekilde, sosyal hareketliliği sağlamışlardır. Fakat, Devlet yönetiminde, fikir ve sanat hayatında, daha çok, okulların bulunduğu kent ve kasaba çocukları yer almış, köy çocukları ise bu alanlarda yeterince yer alamamışlardır; bu da sosyal gelişmemiz için bir kayıp olmuştur (Akyüz, 2013,438).

Akyüz’e (2008,18) göre: Üç bin yıldır Türk milletinin eğitiminde bir tecrübe birikimi oluşmuştur. Bu birikimin olumlu-olumsuz, yeterli-yetersiz, parlak-sönük yönleri vardır. Ancak bu birikim yok sayılabilir mi? Bu birikimden yararlanmaya çalışmayıp onu göz ardı edebilir miyiz? Türk Eğitim Tarihi’nde; Farabi, İbn-i Sina, Balasagunlu Yusuf, Kaşgarlı Mahmut, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Aşık Paşa, Koçi Bey, Nabi, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Sümbülzade Vehbi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Selim Sabit Efendi, Ahmet Mithat Efendi, Emrullah Efendi, Satı Bey, Mehmet Akif Ersoy, Ömer Seyfettin, Mustafa Kemal Atatürk, Mustafa Necati, Hasan Ali Yücel gibi çok önemli şahsiyetler vardır. Bu eğitimcilerimiz ve görüşleri öğrencilerimize tanıtılmalı ve geçmişi ile gurur duyan bir gençlik yetiştirilmelidir. Türk eğitim tarihi bilinmeden, öğrenciler, eğitimciler ve öğretmenler eğitim fikir ve uygulamalarının gelişimine katkıda bulunamazlar. Türk eğitim tarihini bilmeyen öğrenciler, eğitimciler ve öğretmenler “bizde eğitim düşünürleri yetişmemiş, dünya eğitimine bir katkımız olmamış” diye düşünüp komplekse kapılabilirler. Oysa Türk eğitim tarihi okuyanlar Farabi, İbni Sina, Amasyalı Hüseyinoğlu Ali vb. eğitimcilerimizin ve Enderun gibi çok önemli bir okulumuzun bulunduğunu görürler ve yeni nesillerin yetişmesinde çok zararlı olan olumsuz duygulardan kurtulurlar (Akyüz, 2008,14). Genel Türk tarihi içinde eğitim konusunda bir tarih bilimi olan Türk eğitim tarihi, tüm Türk milleti ve Türk dünyasının da eğitim tarihidir. Ayrıca Türk eğitim tarihi bizim kanımıza göre, bazı önemli konularda dünya eğitim tarihiyle de karşılaştırmalara gitmelidir. Bu açıdan bakıldığında, Türk eğitim tarihini bilmeyen öğretmenler, eğitim yöneticileri ve eğitim politikasını belirleyenler, gelişme ve ilerleme için çok gerekli olan karşılaştırma yoluyla kendi durumumuzu, eksik ve yetersizliklerimizi, dünyadaki eğitim alanında temel gelişmeleri bir süreç içinde anlama imkânından yoksun kalırlar (Akyüz, 2008,14). Oysa Türk eğitim tarihini bilen, bu konudaki bilgileri özümsemiş bir öğretmen ise çok daha bilinçli davranır. O, eğitim politikalarını, eğitimdeki dönüşümleri eleştirel bir gözle değerlendirip sorgulayabilir. Sonuçta, böyle bir öğretmen pasif değil, düşünen, sorgulayan öğrenciler yetiştirir. Eğitimimizin temel amaçlarından biri böyle öğretmenler ve öğrenciler yetiştirmek olmalıdır (Akyüz, 2008,20).

Her bilimsel alanda geçmişten günümüze bir bilgi birikimi oluşmuştur ve bu birikim ilgili Fakültelerde araştırılmakta, öğretilmektedir. Eğitim alanında da Türk milletinin üç bin yıl boyunca çok önemli bir eğitimsel fikir ve uygulama birikimi oluşmuştur. Türk eğitim tarihinin araştırıldığı bu birikim ne olacaktır? Bu birikim, tarihin bize bıraktığı çok değerli bir miras ve emanettir. Bu birikim, yöneticiler öğretmenler, eğitimciler tarafından araştırılmalı, öğrenilmeli ve üzerinde düşünülmelidir. Çünkü Türk eğitim tarihi bilinmeden geçmişte yapılan hatalar giderek daha büyük boyutlara ulaşır (Akyüz, 2008,21). Şu sonuç kendiliğinden ortaya çıkıyor: Bir veteriner hekimi kendi mesleğinin tarihini ve gelişmesini bilecek, bundan dersler çıkaracak, ama bir eğitimcimiz, bir öğretmenimiz, eğitimimizin ve mesleğinin tarihini bilmeyecek, dolayısıyla geçmişten hiçbir ders alamayacak! Eğitim Tarihimiz okunmaz, öğretilmezse ne olur? O zaman, sürekli günübürlük arayışlara gireriz, devamlı sendeleriz! Eğitim ve öğretmen sorunlarını tarihî süreç içinde kavrayıp çözemeyiz! Kendi öğretmen yetiştirme sistemimizi kuramayız ve gözümüz dış sistemlerde olur (Akyüz, 1999,23). Bir veteriner için veteriner hekimliği tarihini, bir mimar için Türk ve dünya mimarlık tarihini okumadan mezun olmuş olmak nasıl büyük bir eksiklikse, bir öğretmenimiz ve eğitimcimiz için de *Türk Eğitim Tarihini* okumadan yetişmek o ölçüde büyük bir eksikliktir. Mimarlık tarihini bilmeyen, geçmişin mimarı birikimini ve tecrübelerini incelemeyen yetişen bir mimar ve mühendisin yaptığı binalar nasıl pek çok kusurlar taşır ve hatta

depremde yerle bir olursa korkulur ki, Türk eğitim tarihini okuyup incelemeden yetişen öğretmen ve eğitimcilerin yetiştirdiği nesillerde de büyük bir eksiklik görülür ve bunun olumsuz sonuçları 10 yıl, 20 yıl sonra ciddi bir şekilde hissedilir (Akyüz, 1999,24).

Geçmişin tecrübelerinden faydalanılması gerektiğini her fırsatta dile getiren Akyüz'ün Ceviz Ağacı Nazariyesi ismini verdiği görüşü, günümüz eğitiminin nasıl olması gerektiğini tarihsel örneklerden yola çıkarak açıklamaya çalışmıştır. Buna göre eğitim tarihimizde 19. yüzyılda Emrullah Efendi'nin eğitimde yenileşme ve düzenlemeye yükseköğretimden başlanması gerektiği hakkındaki Tuba Ağacı Nazariyesi ve bu görüşe karşılık aynı dönemde Satı Bey tarafından önerilen eğitim reformunun ilköğretimden başlanması gerektiğini belirten Kiraz Ağacı Nazariyesi vardır. Akyüz'e (2013,303) göre: Eğitimimiz ve ıslahı 'Ceviz Ağacı' gibi olmalıdır. Yani hem doğal ağaçlar gibi kökü yerde ve sağlam olmalı, başka deyişle ilköğretime çok önem verilmeli (fakat orta ve yüksek öğretim de ciddiyetle ele alınmalı), hem de eğitim sistemimiz öğrencilere bilgileri hazır olarak sunmalıdır. Oysa, Tuba Ağacında hemen, Kiraz Ağacında yine çok kolay meyvelere ulaşılabilir. Ceviz Ağacında ise cevizin içini yemek için kabuğunu kırmak gerekir. Başka bir deyişle eğitim sistemimiz öğrencileri çaba harcamaya, bilgileri araştırıp bulmaya yönelmelidir. Görüldüğü gibi ilk iki Ağaç Nazariyesi yalnızca eğitim sistemimizin reformunda hangi öğretim düzeyine öncelik verilmesi gerektiği ile ilgilidir. Ceviz Ağacı Nazariyesi hem öncelik verilecek öğretim düzeyi, hem de eğitim sistemimizin amaçları ve öğretim yöntemi ile ilgili çok daha kapsamlı ve çağdaş eğitim biliminin verileri ile tutarlı bir Nazariye'dir.

Milletimizin tarih boyunca yaşadığı eğitim tecrübesinin bilinmesi bugünkü eğitim ve öğretmen sorunlarımızın daha iyi anlaşılmasına ve çözümlmesine ışık tutacaktır. Eğitim tarihimizin fikir, düşünce, başarılı ya da başarısız, parlak ya da tutarsız deneyim birikiminden yararlanmamız gerekir. Bu birikimi öncelikle öğretmen olacak gençlerin ve eğitimcilerin bilmesi şarttır (Akyüz, 1999,24). Eğitim tarihimizden yararlanma şeklimiz nasıl olabilir diye bakıldığında öncelikle Eğitim Fakültelerinde okutulacak Türk Eğitim Tarihi derslerinin varlığı ile olabilir. Ancak, 4 Kasım 1997 tarihli kararlarıyla 1998-1999 öğretim yılından itibaren YÖK, Türk Eğitim Tarihi dersini Eğitim Fakülteleri programından çıkarmıştır! Oysa her Fakültede, o bilim alanında mutlaka bir ya da daha fazla Tarih dersleri vardır. Burada İnkılâp Tarihi derslerinden söz etmiyorum; onlar zorunlu olarak var. Demek istediğim şu: Her bilim alanının tarihi boyutu da vardır ve bu bilgiler ilgili Fakültede okutulur. Kimse bunları çıkarmayı aklından geçirmez (Akyüz, 1999,23). Özetle, Türk eğitim tarihinden dersler çıkarılacağı yerde, Türk eğitim tarihi programdan çıkarılmıştır! Bunun anlamı, bu alanda araştırmaların ve öğretimin yapılmaması demektir. Bunun anlamı, öğretmen adaylarının mesleklerini tarihi derinlik içinde algılamalarını sağlayacak bilgileri kazanmadan, yalnızca teknik bilgi sahibi "öğretici" olarak yetişmeleri demektir. Bunun anlamı, olumlu-olumsuz yönleriyle oluşan çok büyük ve değerli bir eğitim deneyimi ve birikimimizin hiçe sayılması demektir. O zaman da korkulur ki, doğal olarak bunun ciddi iki sonucu olacaktır; birincisi, öğretmenlerimizde yeterli meslek bilincinin oluşmaması, ikincisi ise eğitim yöneticilerimizin geçmişteki olumlu-olumsuz eğitim uygulamalarından habersiz kalmaları ve daha büyük yanlışlara düşmeleri (Akyüz, 2006,7)!

Türk eğitim tarihi, öğretmene meslek bilinci kazandıran, ona mesleğin ve eğitimin sorunlarını tarihi derinlik ve güncel boyutlarıyla algılama olanağı veren, onu geçmiş eğitim tecrübelerinin ışığında günümüz ve gelecek için eğitimde çözüm arayışlarına yönelten bir derstir ve bu nedenle en önemli meslek derslerinden biridir. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), 1997'de Eğitim Fakültelerinin programlarını yeniden düzenlerken gerekçesini açıklamadan Türk eğitim tarihi dersine yer vermemiştir. (Öztürk ve Fındıkçı, 2011,70). Sonunda 2006'dan itibaren bu konuda yeniden çalışmalar yapıldı. Bunlar, bu kez, ilgililere danışılarak yapılan demokratik toplantılardı. Bu şekilde Türk eğitim tarihi dersi bir ölçüde programlara girdi ve giderek programlarda önemli bir yer tuttu (Öztürk ve Fındıkçı, 2011,70). Türk eğitim tarihi dersi İlköğretim Öğretmenliği programlarının çoğunda "değiştirilebilir zorunlu genel kültür dersleri" arasında yer almış, "Meslek Dersi" olarak görülmemiştir. Bu şekilde, Türk eğitim tarihi dersi İlköğretim Öğretmenliği programları içinde yer alan 21 değişik öğretmenlik programlarından 16'sında "değiştirilebilir zorunlu genel kültür dersi" olarak yer almakta, 5 programda ise hiç yer almamaktadır. Orta Öğretim Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programları içindeki 13 programdan hiç birinde Türk eğitim tarihi dersi yer almamaktadır. Özellikle, tarih öğretmenliği programında bile yer almayışı şarttıydı (Akyüz, 2008,12)... Türk eğitim tarihi okyanustur, kıyası bilinmeyen bir okyanus! Biz bu okyanusta yüzme çalışıyoruz. Eğitimci şairimiz Nabi'nin de dediği gibi 'ilim bir lüce-i bisahildir/

Anda alim geçinen cahildir' (Bilim, kıyası bulunmayan engin bir denizdir. Böyle bir denizde alim geçinmek cahillikten ileri gelir). Ben öğrenmekle meşgulüm hala (Akyüz, 2009,483). Eğitim tarihimizin bilinmemesi, geçmişteki yanlışların ve olumlu gelişmelerin öğrenilmemesi giderek çok daha büyük yanlışlara yol açmaktadır (Akyüz, 2006,6).

Sonuç Tartışma ve Öneriler

Yahya Akyüz Ocak, 1968'de Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde asistan olarak başladığı tarihten bugüne kadar Türk Eğitim Tarihi'nin temel kaynakları ve arşiv belgelerini inceleyerek, birçok eserler bırakmış, Türk milli eğitimine katkılar sunmuş önemli bir bilim insanıdır. Literatüre bakıldığında Akyüz hakkında bu tarz bir çalışma olmadığı görülmektedir. Türk eğitim tarihinin amacı, en eski tarihlerden günümüze kadar Türk Milleti'nin ürettiği, benimsediği, geliştirdiği eğitim ve öğretimle ilgili düşünceleri, kurumları, uygulamaları ortaya koymak, insan yetiştirme düzenini ve nasıl bir insan tipi yetiştirilmeye çalışıldığını araştırmaktır. Türk toplumlarının mutluluğu ve mutsuzluğu ile eğitim ve öğretimlerinin ilişkisini araştırmak, bugünkü eğitim sorunlarımızı en iyi biçimde çözebilmek için geçmişten bir takım dersler çıkarılıp çıkarılmayacağını tartışmaktır. Kuşkusuz, geçmiş tecrübelerden ders çıkarılıp onlardan günümüzde yararlanılması kolay değildir. Bu uzun ve ciddi araştırmalar gerektirir. Genel Türk tarihi içinde eğitim konusunda bir tarih bilimi olan Türk eğitim tarihi, tüm Türk milletini ve Türk dünyasını da eğitim tarihidir. Ayrıca Türk eğitim tarihi bazı önemli konularda dünya eğitim tarihiyle karşılaştırmalara gitmelidir. Bu açıdan bakıldığında, Türk eğitim tarihini bilmeyen öğretmenler, eğitim yöneticileri ve eğitim politikasını belirleyenler, gelişme ve ilerleme için çok gerekli olan karşılaştırma yoluyla kendi durumunu, eksik ve yetersizliklerini, dünyadaki eğitim alanında temel gelişmeleri bir süreç içinde anlama imkânından yoksun kalırlar.

Türk eğitim tarihinde, çok önemli şahsiyetler vardır. Bu eğitimcilerimiz ve görüşleri öğrencilerimize tanıtılmalı ve geçmişi ile gurur duyan bir gençlik yetiştirilmelidir. Türk eğitim tarihi, en eski tarihlerden itibaren Türk Milleti'nin öğretmenlere, eğitimcilere sahip olduğunu göstermektedir. Bu eğitimciler, örgün eğitim ve yaygın eğitim yoluyla öğretim ve eğitim yapmışlardır. Türkler her zaman eğitime önem vermiş ve öğretmene saygı duymuştur. Akyüz (Öztürk ve Fındıkçı, 2011,88), Türk eğitimi tarihinden bugün fayda sağlanmasını şu şekilde ifade etmiştir: "Cumhuriyet Dönemi'nin siyasal, ekonomik, hukuki, kültürel değişimleri gerçekleştirildiğinde toplumun %10'u bile okur yazar olmadığı için, bunların kitlelere benimsetilmesi ve kökleşmelerinde eğitimin oynayabileceği rol her zamankinden fazla önem kazanmış ve halkın eğitim düzeyinin yükseltilmesine çalışılmıştır." Araştırma kapsamında Akyüz'ün belirttiği şekilde, Türk eğitim tarihi incelendiğinde halkın eğitim düzeyinin yükseldiği ve eğitimin daha nitelikli yapılması için çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Ama geçmişte yapılan hatalardan gerekli derslerin çıkarılmadığı da görülmüştür.

Türk Tarihi alanında değerli çalışmalar yapan Osman Turan, 'Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi' isimli kitabında şu görüşü paylaşmaktadır; "Milletlerin istikbali için tarih yazmak, yapmak kadar mühimdir. Zira devrimizde tarih şuuru taşıyan milletler milli kudret ve medeniyet hamlelerinde bu hazineden faydalandıkça tarihin onlar için faydası vardır. Bu sebeple tarih yazılıp bir kültür ve şuur kaynağı olmadıkça, toprak altında kalan kıymetli madenler gibi hiçbir mana ifade etmez" (Turan, 1998,IX). Akyüz, Turan'ın ifade ettiği gibi, Türk tarihini toprak altından çıkarıp 'kültürlü ve şuurlu bir nesil' yetiştirmesi için çaba göstermiştir. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmada elde edilen bilgilere göre aşağıdaki öneriler sıralanmıştır:

- Yahya Akyüz gibi Türk eğitim tarihi açısından önemli bir bilim insanı ile ilgili araştırmaların çoğaltılması ve Türk eğitim tarihinin daha iyi anlaşılması açısından yararlı olacaktır.
- Günümüz ile geçmiş arasında bağlantılar kurarak, Türk eğitim tarihinin araştırmalarının artması, günümüz sorunlarının anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

Teşekkür ve Bilgilendirme

Bu çalışma Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda 2014 yılında yüksek lisans tezi olarak kabul edilen çalışmadan üretilmiştir.

Referanslar

- Akyüz, Y., 1979. "Reklamlar Gibi Düşünmek ve Çocuklar", Milliyet, 11 Temmuz s.2.
- Akyüz, Y., 1993. Türk Eğitim Tarihi. Kültür Koleji Yayınları, İstanbul, 428s.
- Akyüz, Y., 1999. "17. Yüzyıldan Günümüze Türk Eğitiminde Başlıca Düzenleme ve Geliştirme Çabaları, Milli Eğitim (MEB Yay), 144, ss. 14-24.
- Akyüz, Y.,2006. "Çağdaş Anlamda Türkiye'de "Öğretmenin Saygınlığı" Kavramının Doğuşuna Eleştirel Bir Bakış", Eğitime Bakış Dergisi (Eğitim Bir-Sen Yay.), 5, ss. 3-8.
- Akyüz, Y.,2008. "Türk Eğitim Tarihi'nin Eğitim Bilimleri İçindeki Yeri ve Eğitim Fakültelerinde Okutulma Gerekçeleri", Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu Anısına), 41, ss. 7-22.
- Akyüz, Y.,2009. "Türk Eğitim Tarihi Üzerine", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 6 (12), ss. 471-486.
- Akyüz, Y., 2013. Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000 - M.S. 2013. Ankara, Pegem Akademi, 530s.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2018). Samsun Öğretmenleriyle Konuşma. 20.05.2018 tarihinde <http://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/samsun-ogretmenleriyle-konusma> adresinden erişildi.
- Ertürk, S., 1993 Eğitimde Program Geliştirme, Meteksan Yay., Ankara, 170s.
- Karasar, N., 1994. Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler, Turhan Kitabevi, Ankara, 310s.
- Koçer, H.A., 1980. "Eğitim Tarihi", Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları,
- Öztürk C. ve Fındıkçı İ. (Ed.), 2011. Prof. Dr. Yahya Akyüz'e Armağan, Türk Eğitim Tarihi Araştırmaları, Eğitim ve Kültür Yazıları, Ankara, Pegem Akademi, 1486s.
- Öztürk, H., 1976. "Eğitim Nedir?", Yeni Toplum, 9-10, ss. 39-40.
- Polat, S., 2009. "Seyyid Ahmet Arvasi'nin 'Devlet ve Eğitim' Anlayışı." Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniv.,Van.
- Turan, O., 1998. Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 560s.

Extended Abstract

Education is a process that begins and continues with the existence of human beings. Education is a field which all the societies and the thinkers of these societies have dealt with in a vital way from past to present. Societies are striving to build their future by owning their own history. When we examine the field of ideas, ideas, institutional development and practice in our education history, it is seen that there is a very important experience accumulation. As well as the positive and negative aspects of this accumulation, there are also aspects that are noteworthy or of little value. Considering our intellectual history, it can be seen that there are a large number of studies in this field. With years of experience and a great deal of accumulated knowledge that has an important position among these, Yahya Akyüz's view point about education and his opinion regarding the Turkish National Education were studied. In this sense, the study of the works of Yahya Akyüz, who is one of the important names contributing to education in Turkey and which is prominent in the field of 'Turkish education history' in the field of education, is important in terms of shedding light on the future. For this purpose, this study aimed to examine the opinions of Akyüz on Turkish history and education. The purpose of this study is to reveal the educational views of Yahya Akyüz, a valuable scientist, and to investigate their reflection in today's education system. The works of Yahya Akyüz and the works written about him were searched to reveal his educational thoughts and bases. It is important that Akyüz, who has a very important place in Turkish national education, is based on the opinions and thoughts of education. At the end of the 20th century and

the beginning of the 21st century, criticism and suggestion of solutions to our educational system are important. It is also important to evaluate how the Akyüz defines education and what it aims to do with education.

In this study, primarily books, articles, papers and speeches of Yahya Akyüz were discussed. Akyüz's views and proposals related to education were tried to be transferred from these studies. The research is limited to the evaluation of Yahya Akyüz's life, books, articles, communiqués and interviews.

It is important that Yahya Akyüz, who deals with the Turkish national education in terms of time and subject integrity, analyzes and synthesizes, establishes connections between the past and present, and presents ideas to the scientific field with his studies, educates with Turkish history. Different methods have been proposed to achieve success in today's days when new methods and quests are sought to capture quality in education. In order to reveal the views of Yahya Akyüz, his works were examined and documentary screening method was chosen as a method in research. Documentary screening collects data by examining existing records and documents. Documentary screening involves a process of finding, reading, grading and evaluating resources for a specific purpose (Karasar, 1994). The information and documents related to the research were examined and evaluated. In this frame of action, objective information has been tried to be reached about the views of Yahya Akyüz on modernization and education. The documents examined are;

- 1- Works of Yahya Akyüz (books, articles, papers, reports)
- 2- The writings about Yahya Akyüz (books, articles, theses) are formed.

In addition, it was used as a data collection tool in the research by written sources written by the persons and institutions concerned. In addition to this, data provided via modern communication tools and internet are also used in this research.

In the history of Turkish education, there are very important personalities. These educators and opinions should be introduced to our students and a youth who is proud of the past must be educated. Turkish Education History shows that the Turkish Nation has teachers, educators from the earliest dates. These trainers have been teaching and training through formal education and non-formal education. The Turks have always been educated and respectful of the teacher. The history of Turkish education, which is a history of education in general Turkish history, is also the history of education of Turkish nation and Turkish world. In addition, the history of Turkish education should be compared with the history of world education in some important issues. From this perspective, teachers, educators and educators who do not know the history of Turkish education are deprived of the ability to understand their situation, incompleteness and inadequacies in the process of development in the world of education in a process through comparison which is very necessary for development and progress.

Osman Turan, who has made valuable studies in the field of Turkish History, shares the following opinion in his book titled "History of the Turkish Grand Civilization of İdeal"; "To write history for the nations' future is as important as doing it. For as long as the nations bearing history consciousness in our revolution utilize this treasure in the movements of national power and civilization, history is beneficial for them. For this reason, unless history is written and a source of culture and consciousness, it does not mean anything like the precious metals left under the earth" (Turan, 1998). As Turan expressed, Akyüz has endeavored to raise Turkish culture from underground to a "cultured and conscious generation". According to this information, the following suggestions are listed according to the information obtained in the research:

- a) The proliferation of researches about an important scientist in terms of the history of Turkish education like Yahya Akyüz will be useful for better understanding of Turkish history of education.
- b) Increasing researches of Turkish education history by establishing connections between the present and the past will be useful in understanding of today's problems.